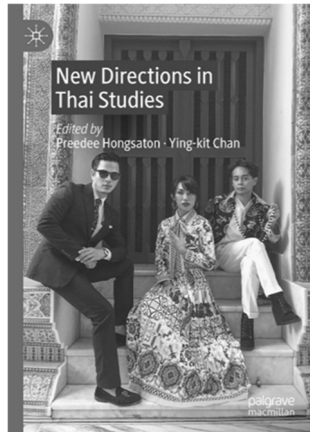

แนะนำหนังสือ

วิราวรรณ นฤปิติ*

(Wirawan Naruepiti)

New Directions in Thai Studies

[ทิศทางใหม่ในไทยศึกษา]

Edited by Preedee Hongsaton and Ying - kit Chan [ปรีดี หงษ์สตัน และ อิง - กิต ชาน บรรณาธิการ]

First Edition 2025 [พิมพ์ครั้งแรก 2568]

Hardcover 330 pages, price 129.99 EUR

[ปกแข็ง จำนวน 330 หน้า ราคา 4,910.87 บาท]

Palgrave Macmillan [สำนักพิมพ์พัลเกรฟ แม็ก มิลัน]

ISBN 978-3-031-83859-0

สำหรับผู้ที่กำลังศึกษาประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่เป็นต้นมาโดยเฉพาะผู้อ่านที่เป็นนิสิตนักศึกษาที่เติบโตขึ้นมาในช่วงหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 ผู้ที่เป็นพยานของการใช้ชาตินิยมไทยมาเป็นอาวุธทางการเมืองประทัดประหารคนไทยด้วยกันเอง ‘เรา’ ในฐานะนิสิตนักศึกษาจำนวนไม่น้อยจึงรู้สึกว่ชาตินิยมเป็นปฏิกิริยากับหนทางของการพัฒนาไปข้างหน้า เราจำนวนไม่น้อยจึงหันไปหากรอบคิด วิธีการ และผลของการศึกษาที่ชี้เป้าและมุ่งโจมตีความเป็นไทยอย่างแข็งขันแถมเหน็บแนมโดยนักวิชาการไทยผู้จบการศึกษาจากสหรัฐอเมริกาและประเทศพันธมิตรทางวิชาการใน

* นักวิจัย ระดับปฏิบัติการ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (Researcher, Practitioner Level of the Thai Khadi Research Institute, Thammasat University).

ตะวันตกที่กลับมาสอนหนังสือและผลิตงานวิชาการ / กึ่งวิชาการจำนวนมากในพื้นที่
สาธารณะของไทย

กระนั้นบรรณาธิการของหนังสือเล่มนี้ ดร.ปรีดี หงษ์สดัน และ ดร.อิง - กิต
ชาน (Ying - kit Chan) กำลังเตือนเราอย่างคมคายว่า เราในฐานะผู้เป็นพยานของ
การขับเคลื่อนของการเมืองร่วมสมัยควบคู่ไปกับการศึกษาทำความเข้าใจอดีตของ
ตนเอง จนมีจำนวนไม่น้อยที่มองว่ากรอบคิดแบบอเมริกันเป็นเข็มทิศทางปัญญาที่พา
ให้เรามองทะลุออกจากกะลาของชาตินิยมไทยออกไปได้ ทว่ากรอบทางญาณวิทยาอัน
นำต้นตอนี้อาจจะกลายมาเป็นกะลาที่ครอบงำวิธีการทำงานวิชาการของเราเอาไว้อีก
ชั้นหนึ่งเสียเอง และที่สำคัญที่สุดทิศทางใหม่ของไทยศึกษาจะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่มี
แรงผลักดันพร้อมกับวิสัยทัศน์ของ รศ.ดร.กรพนัช ตั้งเชื่อนขันธ ผู้ทำให้โครงการจัดทำ
หนังสือเล่มนี้สำเร็จลุล่วงขึ้นมาได้

หนังสือเล่มนี้จึงไม่ใช่เพียงแคให้ภาพประวัติศาสตร์ไทยด้วยการรวบรวมข้อมูล
เชิงประจักษ์ที่ไม่เคยเผยแพร่ที่ใดมาก่อนอย่างที่แวดวงวิชาการไทยเป็นมาตลอดจนถึง
ปัจจุบัน แต่เป็นการชี้ชวนให้กลับไปทบทวนสถานะทางวิชาการของไทยศึกษาและ
ย้าเตือนให้เราตระหนักถึงอิทธิพลของมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาในยุคสงครามเย็น
ที่ทุ่มเทงบประมาณมหาศาลในการก่อตั้งสถาบันอาณาบริเวณศึกษา (area studies)
และส่งนักวิชาการหนุ่มสาวจำนวนมากมาศึกษาประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้านใน
ภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง ประเทศไทยถูกมองว่ามีความสำคัญใน
เชิงกลยุทธ์ทางการเมืองโลกในห้วงเวลาที่สงครามเย็นเพิ่งเริ่มต้นขึ้น ไทยศึกษาจึงอยู่
ในฐานะอาณาบริเวณศึกษาที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลาง ในช่วงเวลานี้องค์ความรู้
เรื่องการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศนอกทวีปยุโรปและอเมริกาได้รับความสนใจ
มากเป็นพิเศษ ตามมาด้วยประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา สังคมวิทยา วรรณกรรม และ
ศิลปะ ทิศทางวิชาการที่เกิดขึ้นในห้วงเวลานี้เกิดขึ้นเพื่อประเมินว่าบรรดาประเทศ
เหล่านั้นมีนโยบายบริหารประเทศไปในทิศทางใด เป็นภัยคุกคามแนวคิด
ประชาธิปไตยด้วยการเอนเอียงเข้าสู่ลัทธิคอมมิวนิสต์หรือไม่ ในฐานะชาวไทยเรา
อาจจะถือว่าเป็นความโชคดีประการหนึ่งจากการที่ประเทศไทยเลือกเป็นพันธมิตรทาง
การเมืองกับสหรัฐอเมริกาซึ่งส่งผลดีกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศไทย

อย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ยังเป็นความจริงที่ว่าองค์ความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับไทยแทบทั้งหมดถูกสร้างขึ้นได้ร่ำรวยของจักรวรรดินิยมอเมริกา หนังสือ ตำรา และบทความจำนวนมากที่ผลิตโดยผู้เชี่ยวชาญชาวไทยและชาวต่างประเทศถูกเขียนขึ้นด้วยกรอบการศึกษาที่ก่อตัวขึ้นจากมหาวิทยาลัยคอร์เนล ฮาวาย วิสคอนซิน รวมถึงมหาวิทยาลัยพันธมิตรกับอเมริกาในออสเตรเลียและบริเตน ปฏิเสธไม่ได้ว่าองค์ความรู้และเครื่องมือการทำงานที่พวกเขาถ่ายทอดออกมาได้รับความนิยมจากนิสิต นักศึกษา และผู้ที่สนใจทั่วไปจำนวนไม่น้อย เพราะนอกจากจะช่วยให้เราสะท้อนภาพอดีตและปัจจุบันของตัวเองที่การศึกษาภาคบังคับไม่เคยสอนแล้ว บุคลิกการเมืองแบบเสรีนิยมยังสร้างความรู้สึกรำเอนเป็นเยี่ยงอย่างอีก จึงไม่น่าแปลกใจที่นักอ่านชาวไทยโดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาที่เพิ่งเข้าสู่มหาวิทยาลัยจะรู้สึกตื่นเต้นกับสิ่งที่พวกเขามองเห็นผ่านรอยแยกของกะลาเหล่านั้น

หนังสือเล่มนี้เหมาะสำหรับนักอ่านชาวไทยและชาวต่างประเทศโดยเฉพาะนิสิตนักศึกษา ท่านจะพบว่าเนื้อหาของหนังสือแต่ละบทสามารถติดตามได้ไม่ยากนัก เพราะเนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าหลักของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่ ดังนั้นบทปริทัศน์นี้จะขอละรายละเอียดทางประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ในแต่ละบทและกล่าวถึงกรอบการทำงานวิชาการซึ่งเป็นข้อเสนอที่หนักแน่นของหนังสือเล่มนี้แทน หนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วยเนื้อหาสามส่วนหลัก

ส่วนแรก “New History” ผู้อ่านชาวไทยและชาวต่างประเทศจำเป็นต้องมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับข้อถกเถียงที่ถูกสร้างขึ้นโดยนักวิชาการไทยศึกษาที่ร่ำเรียนในสหรัฐอเมริกา บทความในส่วนนี้เป็นการสร้างบทสนทนาด้วยน้ำเสียงเชิงวิพากษ์ ผู้อ่านชาวไทยจะเห็นถึงความพยายามสร้างกรอบมุมมองในการอธิบายประวัติศาสตร์ไทยใหม่ ด้วยการพาออกมาข้างนอกกรอบการศึกษาเดิมที่ครอบงำไทยศึกษาเอาไว้ ส่วนผู้อ่านชาวต่างประเทศจะได้สะท้อนมุมมองทางประวัติศาสตร์ของจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ไม่เพียงส่งผลอย่างมหาศาลกับประเทศไทยในเชิงกายภาพ แต่ยังครอบงำวิธีการสะท้อนภาพอดีตของไทยเอาไว้ด้วย

ธูนพงศ์ ลือขจรชัย *Historiography of Thai Nationalism: A Critique of Debates over Lost Territory* นำเสนอการตีความด้วยมุมมองใหม่ในประเด็นเฉพาะของประวัติศาสตร์นิพนธ์ด้วยการรื้อฟื้นประวัติศาสตร์นิพนธ์ชาตินิยมใน

วาทกรรมเสียดินแดนของนักวิชาการไทยศึกษาคนสำคัญ ได้แก่ เดวิด ไวอาจ (David Wyatt) ธงชัย วินิจจะกูล สายชลและอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ เชอเรน อีวาร์ซอน (Søren Ivarsson) ฐานพงศ์ชี้ว่านักวิชาการที่สร้างประเด็นถกเถียงในเรื่องนี้มีสองฝ่าย ทั้งฝ่ายที่เข้าข้างสถานะผู้สูญเสียและฝ่ายที่ตีความว่าสยามได้ดินแดนเพิ่ม และไม่สามารถหาข้อตกลงที่เป็นฉันทมติร่วมกันได้ ฐานพงศ์เตือนเราว่าสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องระแวดระวังการสรุปในการศึกษาวิเคราะห์ เนื่องจากสยามมีอดีตกาลอันยาวนานที่เหมือนกับอื่นในภูมิภาคเดียวกัน ประเด็นสำคัญคือความคลุมเครือที่สยามยืนยันว่าไม่เคยตกเป็นอาณานิคมทางตรงของตะวันตกและกลายมาเป็นสัจพจน์ทางประวัติศาสตร์ที่ไม่อาจปฏิเสธได้ แต่การวิเคราะห์เหตุการณ์กรณีวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 ที่ทำให้ราชสำนักสยามต้องสละดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงให้กับฝรั่งเศสไปจากการต่อรองกลับให้ภาพที่ต่างออกไปจากการรักษาอธิปไตยเหนือดินแดนจากการรุกรานของอาณานิคม แม้ว่าเราจะหลีกเลี่ยงสัจพจน์ข้อนี้ได้ยากแต่หากปรับกรอบการมองสยามมาเป็นเจ้าอาณานิคมภายในที่กำลังต่อรองทางการเมืองกับตะวันตกกลับให้ผลลัพธ์ในเชิงบวกที่ผิดไปจากสถานะผู้สูญเสียอย่างเห็นได้ชัด (Luekajornchai 2025: 23 - 24) จริยอยู่ที่ไม่ใช่ข้อตกลงร่วมทางวิชาการเกิดขึ้นจะเปิดโอกาสให้มีการตีความได้ไม่มีที่สิ้นสุด แต่อันตรายอย่างหนึ่งที่เกิดจากการผลิตซ้ำวาทกรรมเสียดินแดนคือสำนึกชาตินิยมล้นเกินที่ครอบงำความคิดทางการเมืองของชาวไทยร่วมสมัย จากกรณีตัวอย่างการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยหรือกลุ่มคนเสื้อเหลืองระหว่าง พ.ศ. 2548 - 2552 ที่ออกมาชุมนุมเรียกร้องให้อดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร ลาออกจากตำแหน่ง ซึ่งหนึ่งในนั้นรวมถึงกรณีปราสาทเขาพระวิหารเป็นชนวนจุดประเด็นให้ขั้วบนายนพดล ปัทมะ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศออกจากตำแหน่ง ไปจนถึงกล่าวหาว่าเขา “ขายชาติ” ซึ่งเป็นข้อกล่าวหาร้ายแรง (Mooksong 2017)

เทพ บุญตานนท์ *Rethinking National Defence During the Reign of King Chulalongkorn* อภิปรายเรื่องการสร้างกองทัพไทยสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และการปลูกฝังความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ในกองทัพไทย บทความนี้ชี้ช่องว่างในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์กองทัพที่แตกต่างไปจากการวิเคราะห์การปฏิรูปกองทัพสมัยราชวงศ์จักรีว่าทำเพื่อสร้างอำนาจในการป้องกันประเทศจากผู้

รุกรานภายนอก เริ่มจากงานวิชาการที่วิเคราะห์สถาบันทหารคือ วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ โนเอล เอ. บาไทย์ (Noel A. Battye) (1974) มหาวิทยาลัยคอร์แนล งานสำคัญที่ผู้สนใจประเด็นนี้จำเป็นต้องกลับไปสร้างข้อสนทนากลึงด้วย บาไทย์เป็นผู้สร้างกรอบการวิเคราะห์การสร้างความเป็นสมัยใหม่ให้กับกองทัพว่าคือการรวมศูนย์อำนาจการปกครองภายใต้รัชกาลที่ 5 การปฏิรูปกองทัพยังรวมถึงการส่งพระบรมวงศานุวงศ์ไปศึกษาวิชาทหารในทวีปยุโรป สยามพึงพึงความก้าวหน้าทางทหารจากตะวันตกมากเป็นพิเศษ ทั้งการส่งคนไปศึกษาวิชาทหารและการสั่งซื้ออาวุธ แต่เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ ร.ศ. 112 สยามต้องเปลี่ยนท่าทีกับตะวันตกโดยเฉพาะฝรั่งเศสที่แสดงตนว่าเป็นภัยคุกคาม โดยสรุปแล้วราชสำนักสยามคาดหวังให้กองทัพสมัยใหม่มีความสามารถพิเศษทั้งสองด้านคือการป้องกันการรุกรานจากฝรั่งเศสและกดปราบความขัดแย้งภายในสยามเอง (Chamber 2013) เทพได้ขยายขอบเขตความเข้าใจในเรื่องนี้ต่อไปว่าสยามหันไปหาตัวเลือกที่อันตรายน้อยกว่านั้นคือญี่ปุ่น รัฐบาลญี่ปุ่นอำนวยความสะดวกให้ศึกษาวิชาทหารจากสยามด้วยความเต็มใจและให้การศึกษาด้านกลยุทธวิชาทหารอย่างที่ยุโรปไม่เคยอนุญาต จนเป็นทิศทางการปฏิรูปกองทัพให้เป็นสมัยใหม่ในระลอกที่สอง (รัชกาลที่ 6) (Boontanondha 2025: 66 - 67)

ทินกฤต สิริรัตน์ *Papered Forestry: Leases, Laws, and the Enactment of Forest Administration* พินฟูความเข้าใจเรื่องการทำป่าไม้ในพื้นที่ภาคเหนือสมัยปลายอาณานิคมครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งเป็นพื้นที่นอกเขตการปกครองทางกฎหมายของสยาม ทินกฤตอภิปรายบนกรอบการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างระบบราชการผ่าน “กระดาษ” ด้วยกิจการป่าไม้ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2439) คือการทำให้ระบบราชการมีธรรมชาติในการบริหารอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีลำดับขั้นตอน และปรากฏเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์สามารถใช้อ้างอิงได้ การศึกษาประวัติศาสตร์ป่าไม้ในประวัติศาสตร์นิพนธ์กระแสหลักมักเน้นที่การให้ความชอบธรรมกับราชสำนักสยามในการปกป้องป่าไม้ภาคเหนือจากความโลภของตะวันตกกับเชื้อพระวงศ์ท้องถิ่นล้านนาที่ขายทรัพยากรป่าไม้เหล่านี้ให้กับเจ้าอาณานิคม ในบทนี้ทินกฤตใช้วิธีการปรับมุมมองของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยเสียใหม่ด้วยการลดบทบาทการเป็นผู้สูญเสียของราชสำนักไทยลง และศึกษาความสัมพันธ์ด้านการเมืองระหว่างสยามกับเจ้าอาณานิคมผ่านการถกเถียงและวิเคราะห์เรื่อง “งานเอกสาร / สารบรรณ” ที่ปรับมาจากมุมมองของนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

ได้แก่ เจมส์ ซี. สก็อต (James C. Scott) แมททีว ฮูล (Matthew Hull) ที่มองเปรียบเทียบกับกรมป่าไม้ของประเทศเม็กซิโกและปากีสถานตามลำดับ งานเอกสาร / สารบัญ ในระบบราชการทำให้เกิดการแยกแยะการใช้ทรัพยากรป่าไม้ออกกว่าเป็นการตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลหรือของรัฐ นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือในการควบคุมสาธารณะได้อีกทางหนึ่ง (Sireerat 2025: 71 - 75) บทความนี้คิดต่อมาจากบทความของสิงห์ สุวรรณกิจ และเชอเรน อีวาร์ซอน ที่อภิปรายการเป็นรัฐสมัยใหม่ของสยามผ่านเทคโนโลยีการสื่อสารด้วยการส่งการผ่านกระดาษ พวกเขาวิเคราะห์สยามในฐานะ “รัฐกระดาษ” (paper state) ศึกษาจากการทำงานของอธิบดีตำรวจภูธร พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าคำรบ ผ่านการส่งการจากระยะไกลซึ่งทำให้งานปราบปรามและรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องถิ่นเป็นไปด้วยความเรียบร้อย แม้ว่าจะไม่ได้ประจำอยู่ที่ใดที่หนึ่งก็ตาม (Suwannakij & Ivarsson 2020: 1623) ทินกุดจึงมองกิจการป่าไม้ของสยามว่ากระดาษมีส่วนสำคัญมากในการสร้างระบบราชการทางไกลที่บริหารจากศูนย์กลางอำนาจในกรุงเทพฯ ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด อีกทั้งยังเป็นการรักษาเครือข่ายการทำป่าไม้เอาไว้ด้วย

เอมี โดนัลด์ (Emi Donald) *Ordinary Archives, Fragmented Scenes: Making Public ‘Queer’ History at Museum Siam* ผู้เชี่ยวชาญด้านเพศวิถีศึกษาและประวัติศาสตร์ความทรงจำ บทความนี้เป็นการสนทนาเรื่องโครงการประวัติศาสตร์*เควียร์*หรือการเขียนเรื่องของ*เควียร์*ให้เป็นประวัติศาสตร์สาธารณะ (public queer history) ซึ่งไม่ว่าที่ใดก็ตามการบันทึกประวัติศาสตร์ของกลุ่มเพศทางเลือกหรือกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศถือว่าเป็นความท้าทายอย่างมากจากพลวัตที่เลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลาจนทำให้อดีตของพวกเขาและเธอเป็นเรื่องยากแก่การศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นวิชาการ แต่อย่างไรก็ตามเรื่องราวของพวกเขาและเธอก็ถูกศึกษาผ่านวัตถุสะสมที่นำมาจัดแสดงในนิทรรศการ ผู้เขียนจึงศึกษาการจัดการอดีตนี้ผ่านกิจกรรมของมิวเซียมสยาม ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ กรุงเทพมหานคร ภายใต้นิทรรศการชื่อว่า ‘ชาย หญิง สิ่งสมมุติ: ว่าด้วยเรื่องความหลากหลายทางเพศ’ ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงกันยายน พ.ศ. 2561 ที่จัดแสดงตัวตน*เควียร์*ผ่านวัตถุในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นเสื้อผ้า เครื่องประดับ นิตยสาร เอกสารราชการ วิกผม ชุดชั้นใน ลิปสติก รองเท้า เป็นต้น

ส่วนที่สอง “New Disciplines” ทั้งสามบทในส่วนที่สองนี้คือความพยายามในการทลายกรอบทางวิชาการจากอเมริกาที่กลายมาเป็นธงนำทางญาณวิทยาของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย พวกเขาเป็นตัวแทนของนักวิชาการไทยที่ปฏิเสธการทำงานที่พึ่งพาข้อมูลเชิงประจักษ์เพียงอย่างเดียวจนกลายเป็นนักล่าข้อมูล จนทำให้เป็นภาพสะท้อนการทำงานของนักประวัติศาสตร์ไทยในสายตานักวิชาการต่างชาติ ในส่วนนี้ผู้เขียนพยายามที่จะตั้งประเด็นท้าทายวัตถุประสงค์ของไทศึกษาที่ผู้เชี่ยวชาญทั้งตะวันตกและไทยเคยทำมา ผู้เขียนในส่วนนี้สามารถตั้งคำถามกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา กับญาณวิทยาหรือกรอบการทำงานเดิม อีกทั้งยังตระหนักถึงการเมืองของวิชาการได้อย่างแหลมคม

ยู - เซน ลิน (Yu - Sheng Lin) *Religion in Transition: From Buddhism to New Religious Movement and Invisible Religions in Thailand* ตีความกระแส “ไลฟ์โค้ช” ที่ได้รับความนิยมอยู่ช่วงเวลาหนึ่งว่ามีความคิดทางศาสนาพุทธเป็นองค์ประกอบหลักอยู่ในคำสอนจนกลายเป็นความเคลื่อนไหวทางศาสนาแบบใหม่ที่มีผู้ติดตามจำนวนหนึ่งเป็นชนชั้นกลางที่ย้ายถิ่นฐานจากต่างจังหวัดเข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ผู้เขียนนิยามกระแสไลฟ์โค้ชรูปแบบนี้ว่า “invisible religion” ที่อาจจะไม่ใช่ขบวนการทางศาสนาอย่างเห็นได้ชัด แต่มีการหยิบยืมหลักการทางศาสนาที่เน้นการทำดีในโลกนี้เป็นหลักเพื่อจูงใจผู้ติดตามหรือลูกศิษย์ กระแสไลฟ์โค้ชนี้ตัดความสำคัญของวิธีคิดทางศาสนาพุทธของประชาชน (popular Buddhism) รวมถึงศาสนาแบบรากฐานนิยม (religious fundamentalism) ออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่องโลกหน้า ลัทธิ พิธีกรรม การบูชา เป็นต้น แต่ยังคงความเชื่อหลักเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมเอาไว้อยู่ กระแสไลฟ์โค้ชถือว่าเป็นอีกหนึ่งในความหลากหลายของการเกิดขึ้นของขบวนการทางศาสนาที่เกิดขึ้นในยุคหลังสมัยใหม่ในประเทศไทยที่มีแนวโน้มเป็นส่วนตัวมากกว่าในอดีต อย่างไรก็ตามผู้เขียนของบทนี้ยอมรับว่าปัจจัยที่ทำให้กระแสไลฟ์โค้ชเป็นที่นิยมคือผู้ติดตามหรือลูกศิษย์นั้น ยังต้องการการจัดประเภทและวิเคราะห์อีกมากในฐานองค์ประธานของการศึกษาที่ยังไม่สามารถสรุปเหมารวมว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกันทั้งหมดได้ ที่สำคัญคือผู้เขียนกล่าวว่าแม้กระแสไลฟ์โค้ชจะไม่ประสบความสำเร็จนัก แต่หากมองปรากฏการณ์นี้ด้วยมุมมองแบบหลังอาณานิคมจะเห็นถึงแบบแผนทางศาสนาที่แตกต่างไปจากมุมมองการศึกษาที่เป็นของตะวันตก

โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรอบการวิเคราะห์ศาสนาของนักวิชาการจากอเมริกาเหนือที่มักใช้กันมาตลอดจนถึงปัจจุบันอย่างการปฏิเสธความศักดิ์สิทธิ์ออกไปจากโลก (disenchantment) หลังจากเข้าสู่ยุคสมัยใหม่แล้ว (Lin 2025: 144 - 145)

พระ เจริญวัฒนกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ด้านรัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ วิเคราะห์กลยุทธ์ทางวัฒนธรรมของไทยช่วงสงครามแปซิฟิก *Cultural Strategy as Status - Anxiety Management: Evidence from Thailand's Cultural Relations with Japan During the Pacific War* พระเน้นย้ำว่าเดิมทีนักวิชาการที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (international relations - IR) ของไทยขาดทฤษฎี รวมถึงไม่นิยมสร้างกรอบแนวคิดในการอธิบาย จึงทำให้ได้ข้อสรุปว่านโยบายการทูตไม้ไผ่ (bamboo policy) หรือการทูตแบบลู่ลม (bending with the wind policy) ของไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นการอธิบายบุคลิกทางการทูตของประเทศขนาดเล็กที่ย้ายข้างไปตามสถานการณ์ที่เอื้อผลประโยชน์มากที่สุดและทำให้ไทยมีลักษณะพิเศษกว่าที่อื่น แต่อย่างไรก็ตามความพิเศษเช่นนี้ถือเป็นโอกาสที่จะสร้างทฤษฎีขึ้นมาจากกรณีของประเทศไทยซึ่งแตกต่างจากทฤษฎี IR ของตะวันตก ส่วนสำคัญของบทนี้คือ พระเผยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในช่วงเวลาสงครามแปซิฟิก (Pacific War) ว่าไทยมีความกังวลต่อสถานะของตนเองท่ามกลางสงครามอย่างมาก จนทำให้ประเทศไทยต้องใช้กลยุทธ์ที่เรียกว่า “soft power strategy” ในการผูกสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับประเทศญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 บทความนี้เป็นการนำเสนอความเป็นไปได้ในการสร้างทฤษฎี (plausibility probe) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยในอนาคต (Charoenvattananukul 2025: 151 - 153)

อาทิตย์ เจียมรัตตัญญู ว่าด้วยเรื่องราวของอดีตที่สัมผัสได้ด้วยผัสสะที่ซ่อนอยู่ในประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา และรัฐศาสตร์ *Sensitizing Thai Studies: (Multi) sensory Approaches to Thai History and Culture* การศึกษาไทยศึกษาด้วยประวัติศาสตร์ผัสสะ (sensory history) ที่ประกอบไปด้วยรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ผัสสะเหล่านี้เกิดขึ้นด้วยร่างกายมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การศึกษาประวัติศาสตร์ผัสสะจะช่วยให้เห็นว่ามื่ออะไรเกิดขึ้นกับร่างกายของมนุษย์ ในบทนี้อาทิตย์ปริทัศน์วิธีวิทยาการศึกษาประวัติศาสตร์ผัสสะของแวดวงวิชาการต่างประเทศและไทยที่นำ

โดยนักวิชาการในแวดวงมานุษยวิทยา สังคมวิทยา และประวัติศาสตร์ ได้อย่างกว้างขวางจนกระทั่งสามารถระบุได้ถึงช่องว่างที่ยังไม่ถูกค้นพบในการศึกษาเรื่องผีสละในประวัติศาสตร์ไทยคือความสัมพันธ์ระหว่างทุนนิยมกับความรู้สึ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่คาร์ล มาร์กซเป็นผู้เปิดประเด็นนี้เอาไว้กว่าสองร้อยปีที่แล้ว อย่างไรก็ตามในแวดวงวิชาการไทยศึกษายังไม่ปรากฏว่ามีระเบียบวิธีวิจัยเรื่องประวัติศาสตร์ผีสละทั้ง ๆ ที่หลักฐานชั้นต้น / ชั้นรองของไทยเต็มไปด้วยเรื่องราวของผีสละในรูปแบบของกระบวนการทัศน์ กระบวนการรับรู้ กระบวนการตีความตัวบท หรือที่สำคัญที่สุดคือการฉายภาพซ้ำให้กับประสาทสัมผัสทั้งห้า รูป รส กลิ่น เสียง และการสัมผัส ดังนั้น ในพื้นที่ไทยศึกษาที่มักตั้งคำถามกับอำนาจจึงยังไม่ปรากฏว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ผีสละมีบทบาทในนั้น หรือประวัติศาสตร์ผีสละจะเป็นได้เพียงเกร็ดประวัติศาสตร์อาทิตยชนตั้งคำถามถึงขอบเขตของไทยศึกษาที่ยังไม่มีใครไปถึง เช่น ผีสละในความเป็นสมัยใหม่ ผีสละในการกลายเป็นเมือง และผีสละในขบวนการปฏิวัติ หรือผีสละที่อยู่ในวิถีปฏิบัติที่เต็มไปด้วยวัตถุของชาวพุทธและวรรณกรรมประชาชน การศึกษาเรื่องราวของผีสละจะสามารถให้ผลลัพธ์ที่น่าพึงพอใจกับหัวข้อใหญ่เหล่านี้ได้อย่างไร

ทั้งนี้การกลับมาของภาษาศาสตร์ (linguistic turn) ซึ่งมุ่งไปที่การวิเคราะห์ตัวบทและบริบท ซึ่งนิยมอยู่ในแวดวงวิชาการไทยตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 20 จนถึงปัจจุบันได้กลายมาเป็นกรอบวิธีการทำงานหลักในประวัติศาสตร์ผีสละที่นักมานุษยวิทยา นักประวัติศาสตร์ นักวิจารณ์วรรณกรรม และนักสังคมวิทยาใช้ร่วมกัน เดวิด ฮาวเวิร์ส (David Howes) ผู้นำในการศึกษาเรื่องผีสละ มุ่งสนใจศึกษามนุษย์และสังคมผ่านวิวัฒนาการทางปัญญาและกระบวนการทัศน์ทางภาษา ภาพทางตา (visual) และร่างกาย โดยเน้นย้ำเรื่องสัญลักษณ์เป็นศูนย์กลาง และร่างกายเป็นศูนย์กลาง หรือการพิจารณาภาษาและการมอง ว่าเป็นจุดเน้นสำคัญที่การศึกษาประวัติศาสตร์ผีสละพอจะใช้ชดเชยได้ ดังนั้น ผีสละจึงไม่ใช่แค่เพียงหลักฐานของการศึกษาเพียงเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการของการศึกษาอีกด้วย อาทิตยชนมองว่าการกลับมาพิจารณาไทยศึกษาด้วยการเพิ่มเติมระเบียบวิธีการศึกษาผีสละลงไปจะช่วยทำให้การศึกษาปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่งมีมิติทางด้านผีสละได้มากขึ้น แม้ว่าการศึกษาทางด้านนี้ในไทยจะยังไม่หลากหลายเท่ากับการศึกษาในต่างประเทศ ข้อดีก็คือการตั้งคำถามทางประวัติศาสตร์ผีสละจึงเปิดกว้างให้กับวิธีวิทยาและคำถามที่หลากหลาย

และยินดีต้อนรับนักวิชาการที่สนใจศึกษาด้านนี้อย่างอบอุ่น

ส่วนที่สาม “New Comparisons” บทความในส่วนนี้เตือนให้เรากลับมาทบทวนกรอบการศึกษาที่เคยมีตะวันตกเป็นศูนย์กลาง ให้กลับมามองจากภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะจากประเทศไทย กรอบการมองนี้เป็นจุดยืนที่อยู่ตรงข้ามกับญาณวิทยาเดิมจากประเทศสหรัฐอเมริกาและพันธมิตรที่ไม่จำเป็นต้องยึดตะวันตกและเสรีนิยมใหม่เป็นศูนย์กลางอีกต่อไป กล่าวได้ว่าผู้เขียนบทความในส่วนนี้ช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นความเป็นไปได้ที่จะขยายอาณาบริเวณของไทยศึกษาออกมาให้กว้างขึ้นด้วยการนำเสนอกรอบพื้นที่การศึกษาที่ไม่เคยถูกสำรวจมาก่อน อีกทั้งยังสามารถผสมผสานข้อมูลดิบกับโมโนทัศน์และทฤษฎีเข้าด้วยกันได้อย่างแนบเนียน ทิศทางใหม่ของไทยศึกษาที่บรรณาธิการและนักเขียนในเล่มนี้จึงเปรียบเสมือนการเปิดประตูสู่ห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ที่ให้สถานะของมโนทัศน์และทฤษฎีภาษาอังกฤษของชาวอเมริกัน กับกรอบการทำงานของนักวิชาการชาวไทยมาอยู่ในสถานะที่เท่าเทียมกัน และให้ผู้อ่านเป็นผู้ตัดสินใจเอง

ม.ล.จิตตวัติ จิตรพงศ์ *Crematoria: King Rama V's “Strategy of Hygiene” and Western Hygiene Reform in the Late Nineteenth Century* สถาปนิกผู้เป็นทายาทของสมเด็จพระยานริศนานุวัตติวงศ์ ม.ล.จิตตวัติ ตั้งคำถามกับกรอบการวิจัยสำคัญในไทยศึกษาช่วงทศวรรษ 1960 ที่นักวิชาการไทยศึกษาชาวอเมริกันและไทยให้การยอมรับคือกรอบความเป็นสมัยใหม่ของสยาม / ไทย (modernization) ซึ่งเป็นกรอบการวิเคราะห์ที่มียุโรปเป็นศูนย์กลางหรือเป็นต้นแบบ กรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ 5 เพิ่งเริ่มสร้างระบบสุขอนามัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสถาปนาภารกิจที่นับว่าเป็นกลยุทธ์ด้านสุขอนามัย (strategy of hygiene) ที่สำคัญเนื่องจากร่างกายที่เน่าเปื่อยของมนุษย์และสัตว์กลายมาเป็นภัยคุกคามทางด้านสุขภาพและสุนทรียศาสตร์ของผู้อยู่อาศัย ม.ล.จิตตวัติเปรียบเทียบระบบการจัดการศพของชาวยุโรปซึ่งนิยมฝังศพตามธรรมเนียมของชาวคริสต์ แต่เมื่อเกิดการขยายตัวของเมืองในยุโรปสมัยใหม่ความต้องการด้านที่ดินจึงเพิ่มจำนวนสูงมากขึ้นทุกที โบสถ์ยุควิคตอเรียนในอังกฤษซึ่งส่วนมากตั้งอยู่ในเขตเมืองเก่าจึงทำการซื้อที่ดินบริเวณนอกเมืองเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่งเพื่อแก้ไขปัญหา และอีกหลากหลายวิธีที่คำนึงถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจแต่ไม่น่าพิศมัยนัก แต่ปัญหาของกรุงเทพฯ ไม่เหมือนกับของลอนดอนตรงที่การขยายตัวของเมืองมาพร้อมกับปริมาณของศพจำนวนมากและเศษซากเน่าเปื่อยถูกทิ้งให้เกลื่อนกลาดสาวยตาพร้อมกับความเชื่อว่าเศษซากเหล่านี้จะย่อยสลายกลายเป็นรูสึดิน

หรือเป็นอาหารของนกแร้งไป ส่วนศพที่ถูกฝังพอเป็นพิธีในป่าช้าก็มักจะประสบปัญหาจากสัตว์รบกวนเช่นกัน (Chitrabongs 2025: 216–217; 228 – 229)

ม.ล.จิตติพิทยไพฑูริย์ให้เห็นถึงข้อร้องเรียนจำนวนมากจากชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในกรุงเทพฯ ณ ขณะนั้น หลักฐานชั้นต้นทั้งหลายเผยให้เห็นถึงความล่าช้าของระบบการจัดการศพที่ยังคงอิงอยู่กับความเชื่อทางศาสนา รวมไปถึงทัศนคติของผู้คนที่ขาดจิตสำนึกการเป็นพลเมืองที่ก่อปัญหาทิ้งขยะลงในแหล่งน้ำ ไปจนถึงทิ้งซากสัตว์ให้เน่าเปื่อยตามที่สาธารณะโดยไม่มีระบบจัดการที่ถูกสุขอนามัย กิจกรรมทั้งหมดนี้นำไปสู่การสร้างมลพิษในเมืองกรุงเทพฯ และนำไปสู่การปฏิรูปโดยราชการอย่างแท้จริง เมรุเผาศพที่มีโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมรูปแบบปัจจุบันถูกนำมาใช้แทนที่การเผาศพแบบเปิดโล่งด้วยเชิงตะกอน ชาวบ้านทั่วไปสามารถมาใช้สถานที่เผาศพนี้ได้อย่างทั่วถึง ดังนั้น การปฏิรูปด้านสุขอนามัยในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงไม่สอดคล้องกับมาตรฐานแบบยุโรปอย่างที่รอบไทยศึกษาเคยเข้าใจ แต่เป็นแรงกระตุ้นที่มาจากเสียงสะท้อนของชาวต่างชาติที่พำนักอยู่ในกรุงเทพฯ ผู้ต่อต้านธรรมเนียมการจัดการศพของชาวเมือง และเมื่อเสียงสะท้อนนี้ได้รับการตอบกลับก็กลับสร้างความไม่พอใจและการต่อต้านจากชาวเมืองในอีกด้านหนึ่งด้วยเช่นกัน จนทำให้เกิดการปฏิรูประบบราชการด้านสาธารณสุขควบคู่กันไป (Ibid: 236 - 237)

พนารัตน์ อานามวัฒน์ และเจสสิกา เวชบรรยงรัตน์ *Thailand and Japan's Comparative Centralization and Economic Development, 1850 - World War I* ศึกษาเปรียบเทียบการตอบโต้กับระบอบอาณานิคมในกรณีของญี่ปุ่น ในฐานะที่เป็นชาติตะวันตกที่ไม่ตกเป็นอาณานิคมเช่นเดียวกับสยาม แต่มีพัฒนาการในยุครัฐชาติสมัยใหม่ที่แตกต่างออกไปอย่างชัดเจน คำถามสำคัญที่นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชี้ให้เห็นคือ ญี่ปุ่นมีพื้นที่และประชากรจำกัดในขณะที่สยามเต็มไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์รวมไปถึงปริมาณประชากรที่เพียงพอ แต่ทว่าญี่ปุ่นมีพัฒนาการทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจที่โดดเด่นอย่างมากหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ในขณะที่สยามไม่เป็นเช่นนั้น นักวิชาการไทยศึกษาด้านเศรษฐกิจอธิบายถึงค่านิยมที่ต่างกันระหว่างทั้งสองประเทศอย่าง เดวิด ฟีนี (David Feeny) อัมมาร์ สยามวาลา (Ammar Siamwalla) คาโอรุ สุกิฮาระ (Kaoru Sugihara) อะกิระ ซูเออิโระ (Akira Suehiro) เจมส์ ซี. อิงแกรม (James C. Ingram) ที่ให้เหตุผลว่าสยามยัง

ขาดพฤติกรรมที่เป็นบรรทัดฐานทางเศรษฐกิจต่างจากญี่ปุ่นที่ให้คุณค่าเรื่องของการร่วมมือในการทำงาน ชาวสยามซึ่งมีพื้นฐานมาจากสังคมเกษตรกรรมเช่นเดียวกับญี่ปุ่นแต่ต่างกันตรงที่ชาวสยามจะเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อสะสมเอาไว้บริโภคในครัวเรือน ชาวญี่ปุ่นซึ่งให้คุณค่ากับสายตระกูล (family line) จะให้ความสำคัญกับการส่งสมความมั่งคั่งของตระกูลเป็นหลัก ตรงข้ามกับวิถีชีวิตแบบชนบท (village life) ของชาวสยามที่เน้นแบ่งปันมากกว่าแลกเปลี่ยน จึงเป็นอุปสรรคต่อวิถีชีวิตที่พึงพิงการค้า (Anamwathana and Vechbanyongratana: 244 - 246)

พนารัตน์และเจสสิกาอภิปรายขยายออกมาจากกรอบการศึกษาเดิมที่กล่าวว่าประเทศทั้งสองเป็นผู้รอดพ้นจากการเป็นอาณานิคมทางตรงมีส่วนในการกำหนดชะตากรรมของประเทศทั้งสอง (Anderson 2014: 20 - 21) โดยมุ่งอภิปรายว่าการตอบโต้กับอาณานิคมตะวันตกโดยการรวมศูนย์อำนาจการปกครองเข้าสู่ศูนย์กลางคือกระบวนการสำคัญที่จะช่วยอธิบายพลวัตความเติบโตทางเศรษฐกิจและนโยบายการบริหารระดับองค์กรของญี่ปุ่นและสยามในยุคหลังอาณานิคม ข้อแตกต่างคือญี่ปุ่นสามารถปฏิรูปการเก็บภาษีอากรได้อย่างทั่วถึงทำให้เกิดความสมดุลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่สยามจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากในการกดปราบกบฏตามมณฑลต่าง ๆ ที่ปะทุขึ้นมาระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึงต้น 20 ดังนั้น สยามจึงให้ความสำคัญกับมาตรการด้านความปลอดภัยเป็นอันดับต้น ๆ จนทำให้มาตรการด้านเศรษฐกิจและการลงทุนจากต่างประเทศมีข้อจำกัด (Anamwathana & Vechbanyongratana: 260 - 261)

สุธิดา วิมุตติโกศล *George Orwell in Thai Political Landscape: The Global Texts and the Local Reception* นักวิจารณ์วรรณกรรมที่น่าเสนอการอ่านตัวบทวรรณกรรมระดับโลกของจอร์จ ออร์เวล (George Orwell) ด้วยบริบทและมุมมองแบบไทย ผลงานชิ้นเอกของออร์เวล *แอนิมอลฟาร์ม* (1945) และ 1984 (1949) เป็นที่รู้จักในระดับโลกและสร้างชื่อเสียงให้กับเขาในฐานะ “นักเขียนการเมืองผู้ทรงอิทธิพลที่สุดของศตวรรษที่ 20” นิยายทั้งสองเรื่องของออร์เวลถูกใช้เป็นสัญลักษณ์การแสดงออกทางการเมืองไปทั่วโลกด้วยเรื่องเล่าที่มีฉากทัศน์ของสังคมดิสโทเปีย (dystopia) หรือสังคมที่ล่มสลายจากระบบการเมืองแบบเผด็จการ (totalitarian regime) ความนิยมในนิยายของออร์เวลจะปรากฏชัดขึ้นขึ้นมาเมื่อ

การเมืองเริ่มสร้างความกังวลให้กับผู้คน เช่น หลังจากโดนัลด์ ทรัมป์ (Donald Trump) ชนะการเลือกตั้งประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2016 นิยายทั้งสองเรื่องติดอันดับขายดีบนเว็บไซต์แอมะซอน และในประเทศไทยหลังเหตุการณ์รัฐประหาร พ.ศ. 2557 นำโดย พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นิยายเรื่อง *1984* กลายเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านรัฐประหารในกลุ่มคนรุ่นใหม่ เป็นต้น ความย้อนแย้งในความสัมพันธ์ทางการเมืองไทยในช่วงเวลานั้นคือ พลเอกประยุทธ์เป็นผู้แนะนำหนังสือเรื่อง *แอนิมอลฟาร์ม* ว่าเป็นหนังสือที่ดีที่ควรอ่านระหว่างการเลือกตั้งทั่วไปของไทยใน พ.ศ. 2562 เหตุการณ์นี้จุดกระแสในโลกออนไลน์ของไทยให้เต็มไปด้วยน้ำเสียงล้อเลียนถึงความ “ignorance” ที่ไม่เข้าใจข้อความที่นิยายสื่อออกมา (Wimuttikosol 2025: 265 - 267) การใช้วิธีการวิพากษ์ด้วยทฤษฎีวรรณกรรมกับบริบททางสังคมซึ่งเป็นกรอบการศึกษาที่ทรงพลังในปลายศตวรรษที่ 20 ช่วยให้เราทำความเข้าใจการรับรู้ด้วยทฤษฎีวรรณกรรมที่ทั้งย้อนแย้งและตรงไปตรงมาได้ในเวลาเดียวกันซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองและการตั้งคำถามของผู้อ่านวรรณกรรมในแต่ละกาล - เทศะ อย่างไรก็ตาม *แอนิมอลฟาร์ม* และ *1984* ได้รับการยอมรับจากฟากการเมืองไทยสองฝั่งที่แตกต่างกันระหว่างอนุรักษนิยมกับลิเบอรัล ในฐานะสื่อการแสดงออกทางการเมืองด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งคือรอยประทับความรู้สึกนึกคิดทางการเมืองของชาวตะวันตกผู้สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยในยุคสงครามเย็น ความรู้สึกนึกคิดที่ออร์เวลส่งผ่านมายังผู้อ่านชาวไทยโดยเฉพาะเยาวชนที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วยความหวังที่จะเห็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เกิดขึ้นในรุ่นเรา และแทนที่ด้วยการเชื่อมโยงระหว่างคอมมิวนิสต์กับเผด็จการนิยมว่าเป็นสิ่งเดียวกับความรู้สึกของชาวตะวันตกยุคสงครามเย็น

มรกตวงศ์ ภูมิพลับ *Ideological Dichotomies: Thai Historiography in Representing Indochina During the Cold War Period* ศึกษาทางแยกของการฉายภาพซ้าอินโด - จีนในการเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ยุคสงครามเย็นจากเดิมที่เคยวางอยู่บนมุมมองที่มียุโรป - อเมริกานเป็นศูนย์กลาง ต่อมาให้ความสำคัญกับมุมมองจากภายในภูมิภาคโลกที่สาม รวมไปถึงความเปลี่ยนแปลงนี้ยังพลิกกลับด้านมุมมองเดิมที่เคยศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศมาสู่การเมืองภายในประเทศ จากประวัติศาสตร์การเมืองมาสู่ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และจาก

มุมมองการเมืองระดับบนมาสู่มุมมองของผู้ไร้เสียง (subaltern) วิจัยเช่นนี้เริ่มต้นมาตั้งแต่ทศวรรษ 1990 หลังจากสหภาพโซเวียตล่มสลายทำให้หลักฐานทางการเมืองจำนวนมากจากโลกคอมมิวนิสต์หลังไหลออกมาสู่พื้นที่สาธารณะและทำให้ทิศทางของวิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคสงครามเย็นเปลี่ยนไปจากข้อถกเถียงเรื่องความขัดแย้งทางด้านภูมิรัฐศาสตร์ (geopolitics) ลงมายังอาณาบริเวณศึกษา (area studies) ที่เล็กลงมา (Phumplab 2025: 295 - 296) กรอบการวิเคราะห์แบบใหม่ที่เกิดขึ้นจากการเป็นมรดกตกทอดในความขัดแย้งระดับภูมิภาคไปยังทั่วโลกกำลังขึ้นมาท้าทายความเข้าใจเรื่องธรรมชาติของสงครามเย็นแบบเดิม คือ คำว่า “สงครามเย็น” สามารถใช้อธิบายสาระของความขัดแย้งได้ชัดเจนมากนักน้อยเพียงใด หรือคำว่า “สงครามร้อน” จะสามารถอธิบายลักษณะของความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงได้ดีกว่ากัน ดังนี้ ผลของสงครามเย็นที่กระทบต่อประเทศที่กำลังพัฒนาจึงมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ ผลกระทบที่มองเห็นได้ชัดเจนนี้ตรงกันข้ามกับความรู้เรื่องสงครามเย็นของจอห์น เลวิส แกดดีส (John Lewis Gaddis) ที่ว่าสงครามเย็นสร้างสันติภาพระยะยาว (long peace) ให้กับภูมิภาคเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่กลับให้ผลลัพธ์ในทางตรงกันข้ามอย่างสิ้นเชิง (Ibid.: 296)

เฮอนิก ควอน (Heonik Kwon) ผู้บุกเบิกมุมมองจากผู้ไร้เสียงซึ่งได้รับผลกระทบจากสงครามเย็นในเกาหลีใต้และเวียดนามใต้ ชี้ชัดว่าผลกระทบของสงครามเย็นมีหลายชั่วปรากฏการณ์และส่งผลให้ประวัติศาสตร์นิพนธ์ของทั้งสองประเทศถูกแบ่งออกเป็นสองชั่ว ทั้งสองประเทศนี้ตกอยู่ในความคลุมเครือระหว่าง “ทั้งไม่เชิงว่าอยู่ในสงครามจริง ๆ และไม่เชิงว่ามีสันติภาพที่แท้จริง” แมทธิว ฟิลลิปส์ (Matthew Phillips) และริชาร์ด เอ. รูธ (Richard A. Ruth) นักวิชาการผู้ศึกษาประเด็นบุกเบิกประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาและวรรณกรรมยุคสงครามเย็น ฟิลลิปส์ให้ภาพประเทศไทยยุคสงครามเย็นที่สอดคล้องกันว่าความเป็นไทยในยุคนี้ถูกสร้างขึ้นมาจากโครงสร้างแบบบนลงล่างผ่านโครงการทางวัฒนธรรมของราชการไทย ส่วนรูธทำงานกับโครงสร้างกลับด้านคือจากล่างขึ้นบนและชี้ให้เห็นว่าทหารไทยที่อาสาเข้ามาในภูมิภาคเวียดนามใต้ไม่ได้รับผลกระทบจากอัตลักษณ์แห่งชาติแต่อย่างใดในเชิงวัฒนธรรม รวมถึงสุธิดา วิมุตติโกศล ที่ศึกษาวัฒนธรรมการอ่านและการปรับใช้

วรรณกรรมชื่อก้องโลกในวาระทางการเมืองท้องถิ่นซึ่งท้าทายมิติทางสังคมวัฒนธรรมของสงคราเมียนศึกษาเดิม (Ibid.: 297 - 298)

การขยายกรอบการศึกษาสงคราเมียนของมรกตวงศ์ในบทนี้ชี้ให้เห็นความสำคัญของทิศทางการศึกษาประวัติศาสตร์ในภูมิภาคอินโดจีนของชาวไทยที่มีความแตกต่างไปจากเดิม ยกตัวอย่างกรณีของเวียดนามใต้ที่มักจะถูกยกมาเป็นกรณีตัวอย่างของการสิ้นสุดของสงคราเมียนในเอเชียจากการถอนกำลังของสหรัฐอเมริกา มุมมองของไทยต่อเวียดนามเช่นนี้ส่งผลต่อธรรมชาติของการเมืองไทยในยุคสมัยเดียวกันว่า มักจะมองเห็นประเทศเพื่อนบ้านเป็นสนามแห่งความขัดแย้ง จนทำให้ไทยแสดงออกมาทางโครงการวัฒนธรรมในฐานะประเทศที่เต็มไปด้วยความสงบสุข ปราศจากความขัดแย้งทางการเมืองใด ๆ รวมถึงธรรมชาติของชาตินิยมไทยในสมัยสงคราเมียนในฐานะโดมิโนตัวสุดท้ายของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ถูกรายล้อมไปด้วย “ผีคอมมิวนิสต์” (Ibid.: 320)

References

- Anderson, Benedict R. (2014). *Studies of Thai State: The State of Thai Studies*. In *Exploration and Irony in Studies of Siam over Forty Years*. Ithaca: Cornell University Press.
- Battye, Noel A. (1974). *The Military, Government and Society in Siam, 1868 - 1910: Politics and Military Reform during the Reign of King Chulalongkorn*. (PhD dissertation, Cornell University).
- Chamber, P. (2013). *Knights of the Realm: Thailand's Military and Police, then and now*. Bangkok: White Lotus Press.
- Mooksong C. (2017, December 14). *กรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร* [The Preah Vihear Temple Case]. The Political Repository of King Prachadipok Institution. Retrieved September 12, 2025, from <https://shorturl.at/DfAHL>.
- Suwannakij, S. & Ivarsson, S. (2020). Inscribing Siam: The State of Documentary and Spatial Practice. *Modern Asian Studies*, 54(5), 1596 - 1630.